

Voisé, Waldemar

Franck Bourdier o początkach naukowego myślenia

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 7/1-2, 224-225

1962

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

stwierdził, że referat przez całościowe zestawienie dotychczasowego dorobku w omawianej dziedzinie i wykazanie luk w opracowaniu poszczególnych zagadnień stworzył podstawę do sporządzenia planu dalszych badań. Przewodniczący zwrócił też uwagę na potrzebę wydania rachunków i inwentarzy dawnej artylerii polskiej, a także na możliwość sprowadzenia potrzebnych materiałów ze Szwecji poprzez Naczelną Dyрекcję Archiwów Państwowych oraz przeprowadzenia próbnych strzelań z dawnych dział, w której te sprawie należałoby się porozumieć z Ministerstwem Obrony Narodowej.

W wolnych wnioskach dr Gruszecki poruszył sprawę opracowania równoległego planu badań nad historią fortyfikacji w Polsce oraz omówił trudności, na jakie natrafia praca wykopaliskowa w terenie, na co prof. Okęcki wyjaśnił, że zostały już uczynione wstępne kroki dla uzyskania pomocy wojska przy wykopaliskach dotyczących badań nad historią fortyfikacji polskiej. Prof. Herbst zwrócił uwagę na potrzebę zinwentaryzowania ulegających stopniowemu niszczeniu fortyfikacji nie tylko z dawnych, ale i z najnowszych czasów (m. in. na Wale Pomorskim), a prof. Olszewski — na możliwość drukowania artykułów omawiających rezultaty badań o szerszym znaczeniu również w czasopiśmie zagranicznych.

T.N.

FRANCK BOURDIER O POCZĄTKACH NAUKOWEGO MYŚLENIA

Dnia 9 września odbył się w Pałacu Kultury zorganizowany przez Zakład Historii Nauki i Techniki PAN odczyt Francka Bourdiera, wicedyrektora Muzeum Historii Naturalnej w Paryżu pt. *Zalążki myśli naukowej w technice i sztuce czasów prehistorycznych* (*Les germes de la pensée scientifique dans la technologie et l'art des temps préhistoriques*). Odczyt ten, wygłoszony w języku francuskim, ilustrowany był licznymi przezroczami.

Oto streszczenie głównych tez odczytu:

Na wstępie swych rozważań autor przeciwstawił punkt widzenia historyka „klasycznego” — który bada dzieje człowieka na tle ewolucji rozpoczynającej się przed 5 lub 6 tysiącami lat — punktowi widzenia prehistoryka; ten ostatni zajmuje się ewolucją biologiczną człowieka i datuje najstarsze ludzkie narzędzia na milion lat. Prehistoryk traktuje historię „klasyczną” jedynie jako wątłą powłokę okrywającą sam szczyt ludzkiego drzewa genealogicznego, natomiast początki myślenia naukowego wiąże zarówno z trybem życia naszych przodków-zwierząt, jak i z życiem samych istot prehistorycznych.

Po kilku ogólnych uwagach dotyczących paleopsychologii będącej nową dyscypliną naukową, autor zwrócił uwagę przede wszystkim na aspekty technologiczne i kosmologiczne tej dyscypliny. Starał się więc wykazać, że znana od miliona lat technika łupanej obróbki kamienia zrodziła i utwierdziła przekonanie o istnieniu silnie niezależnych od „biernej” materii, które to siły zdolne były na nią oddziaływać. Z kolei autor poruszył problem ideogramów i znaków schematycznych — te ostatnie znano już przed 30 tysiącami lat.

Myśl kosmologiczna natomiast miała swe źródło w psychice ssaków: ich zachowaniem się rządziły nieublagane prawa zjawisk niebieskich — rytm dni i nocy, kolejne następstwo dobrych i złych pór roku itd. Rytmiczność tych zjawisk mogła zrodzić pojęcie Nieba jako rozkazodawcy, a więc pierwszą przesłankę idei determinizmu. Wydaje się, że w ciągu całego czasu trwania najstarszego paleolitu istniała pewnego rodzaju religia naturalna, w której Matkę Ziemię — najprawdopodobniej reprezentowaną przez posążki i symbole kobiece — zapładniało Niebo, które (być może) wyobrażały promieniście ozdabiane krążki.

U schyłku okresu paleolitycznego, tj. około 120 stuleci przed naszą erą, pojedyncze lub podwójne spirale spotykane coraz częściej jako ozdoba różnorodnych przedmiotów, mogły symbolizować ruchy ciał niebieskich.

Autor przypomniał wreszcie śmiałą hipotezę Lucqueta, który w 1929 r. wysunął myśl, że liczne operacje matematyczne mogły mieć swój początek w przeplataniu się różnobarwnych włókien lub wstążek tworzących motywy dekoracyjne. Pochodzące ze schyłkowego okresu paleolitycznego ozdoby geometryczne z Mezyny na Ukrainie — o charakterze najprawdopodobniej rytualnym — nasuwają analogię z tego rodzaju pasmami wstęgowymi.

W konkluzji autor wyraził przekonanie, że myślenie naukowe, podobnie jak każda działalność człowieka, ma swe źródła w epoce poprzedzającej czasy historyczne.

WALDEMAR VOISE

WYSTAWA „IGNACY KRASICKI I OŚWIECENIE W POLSCE“

Przypadająca w 1961 r. 160 rocznica śmierci Ignacego Krasickiego stała się okazją dla zorganizowania na zamku w Lidzbarku Warmińskim wielkiej wystawy obrazującej twórczość poety i epokę, w której żył.

Organizatorami wystawy były muzea warszawskie, które podjęły to przedsięwzięcie jako wkład do współpracy kulturalnej Warszawy z Województwem Olsztynskim. Każde z muzeów opracowało program i przygotowało dział wystawy odpowiadający tematyce działalności tego muzeum, a więc Muzeum Adama Mickiewicza przygotowało dział poświęcony życiu i twórczości Krasickiego, Muzeum Wojska Polskiego — dział wojskowości w epoce Oświecenia, Muzeum Historyczne Warszawy zilustrowało życie gospodarcze i stosunki społeczne w kraju, Muzeum Ziemi przedstawiło stan i rozwój nauk przyrodniczych, a Muzeum Techniki — ówczesny postęp techniczny. Muzeum Narodowe poza funkcjami koordynatora całej wystawy urządziło na niej salę honorową, która miała na celu akcentować najważniejsze wydarzenia w Polsce okresu Oświecenia.

Licząc się z zainteresowaniami czytelników „Kwartalnika“ przedstawiamy poniżej ogólny zarys programu tych działów ekspozycji, które obrazowały rozwój nauki i techniki.

W dziale poświęconym naukom przyrodniczym, zorganizowanym przez zespół pracowników Muzeum Ziemi przy współudziale mgr Kowalskiej z Instytutu Zoologii, przedstawiono stan astronomii, kartografii, geografii z podróżnictwem, meteorologii mineralogii i górnictwa, geologii, paleontologii, biologii (botaniki i zoologii) oraz fizyki i chemii w wieku Oświecenia w Polsce. Ekspozycja o takiej tematyce była pierwszą próbą w Polsce, dlatego przygotowanie jej wymagało gruntownych i specjalnych studiów naukowych.

Próba scharakteryzowania stanu i rozwoju nauk przyrodniczych w Polsce wieku Oświecenia za pomocą ekspozycji była zadaniem niełatwym. Przy ogólnym założeniu opierania się na materiałach oryginalnych, trudno było o urozmaicenie ekspozycji. Ekspozycjami były bowiem przeważnie książki i portrety, w stopniu znacznie rzadszym — przyrządy naukowe. Dodajmy do tego konieczność liczenia się z zabytkową architekturą pięknego zamku gotyckiego w Lidzbarku, z którą ekspozycja powinna była harmonizować, nie przytłumiając jej.

Inną przeszkodą do pokonania była wszechstronność zainteresowań naukowych przyrodników wieku Oświecenia, w związku z czym to samo nazwisko musiało się w różnych naukach niekiedy powtarzać. Stanisław August patronował nie tylko sztuce, ale wiele mu zawdzięcza także rozwój kartografii, muzealnictwa czy gór-